

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет іноземної філології
Кафедра англійської мови та методики її викладання**

**ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ У ПРОЦЕСІ
НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконала: студентка 4 курсу 09-461
групи
Спеціальності 014.02 Середня освіта
(Мова і література англійська)
Освітньо-професійної програма
«Середня освіта (Мова і література
англійська)»
Соколенко Діана Олександрівна
Керівник кандидат філологічних
наук, доцент Москвичова Оксана
Анатоліївна
Рецензент кандидат педагогічних
наук, доцент Гоштанар Ірина
Вікторівна

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Обдарованість як психолого-педагогічна проблема	6
1.1. Поняття обдарованості в сучасній науці.....	6
1.2. Специфіка навчання обдарованих учнів.....	12
РОЗДІЛ 2. Методичні основи організації роботи з обдарованими учнями	17
2.1. Принципи та методи організації процесу навчання обдарованих учнів англійської мови.....	17
2.2. Система вправ щодо навчання англійської мови обдарованих учнів.....	30
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48

ВСТУП

У період становлення нових суспільних відносин в Україні зростає попит на обдаровану особистість, на творчих, інтелектуально й духовно розвинених громадян. Тому одним із пріоритетних напрямків державної освітньої політики є піклування про обдаровану молодь. Адже саме вона є потенціалом держави, який визначить шляхи її розвитку в майбутньому. Необхідність такої підтримки задекларована в низці державних документів, зокрема: Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про основні засади державної підтримки обдарованих дітей та молоді на Україні» (2005 р.), Національній програмі «Діти України» (2001 р.), Державній цільовій програмі роботи з обдарованою молоддю на 2007–2010 роки (2007 р.), Указі президента України «Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді» (2010 р.), «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013 р.), Концепції «Нова українська школа» (2016 р.) тощо. Проте аналіз практики освіти обдарованих дітей та учнівської молоді в закладах загальної середньої освіти України свідчить про недостатню розробленість законодавчої бази, стихійність зазначеного процесу, що ґрунтується, головним чином, на ентузіазмі окремих учителів, учених, діячів культури й мистецтва, представників батьківської громади. Вирішення проблем, пов'язаних із виявленням, підтримкою обдарованих учнів та створенням середовища для їх самореалізації, можливе за умови приділення цим питанням особливої уваги та належного фінансування, що зміцнить не тільки матеріально-технічну базу навчального закладу, але й підвищить престиж наукової, дослідницької та творчої діяльності.

У психологічній, дидактичній і методичній літературі розглядаються різні аспекти досліджуваної проблеми, зокрема: проблеми обдарованості в

психології (Д. Богоявленська, Ю. Гончарук, М. Гудь, В. Калошин, О.Кульчицька, М. Розенова) навчання обдарованих дітей (З. Бактори, М.Бургін, Г. Степенко, А. Йоо, Н. Докшина, С. Кошель), методичні основи діагностики інтелектуальної обдарованості (А. Венгер, М. Волощук, О.Зазимко Т. Марцинковська, Н. Стародубцева, В. Холмовська, Е.Щелбанова), характерні риси обдарованих дітей (Г. Костюк, Н.Нестеренко), особливості роботи з обдарованими дітьми (О. Антонова, Ю.Гільбух, О. Губеко, Л. Жук, Р. Науменко, Л. Туріщева). Велике значення для формування обдарованої особистості мають розроблені психологопедагогічні принципи творчого розвитку дітей в школі (Я. Венгер, Ю. Гільбух, В. Давидов, Д. Ельконін, О. Запорожець, В.Клименко, М.Лисина, Т. Хромова).

Праці вітчизняних науковців розкривають питання освіти обдарованих в Україні (А. Балацінова, О.Бобир, В. Демченко, М. Дроботенко, Л.Григорова, Н. Завгородня, О.Зазимко, І. Карпова, О. Коваленко, О.Козлова, О. Кульчицька, Л.Лавріненко, К. Ліневич, А. Лякішева, В. Моляко, О.Музика, Р. Науменко, Ю.Підборський, Н. Поліхун, Л. Прокопів, Л.Радзіховська, Я. Рудик, М.Федоров, С. Фурдуй, Е. Циганкова та ін.). Дотичними до питань розвитку освіти обдарованих в Україні та за кордоном є розвідки, у яких окреслено особливості різних видів обдарованості: інтелектуальної (В. Бугрій, О.Заболотна, Ю. Клименюк, О. Козлова, А.Сбруєва, І. Ушакова), математичної (В. Крутецький, О. Чашечникова), лінгвістичної (В. Коваленко, О. Кузнецова, О. Семенов), музично-артистичної з (О. Єременко, О. Лобова, Г. Ніколаї, О. Реброва, О.Устименко-Косорич), художньої (О.Михайличенко), технічно-конструкторської (О.Белошицький, Г. Іванюк, В. Курок, Н. Пінчук, А. Ткаченко), спортивної (О. Міхеєнко, М. Носко, Ю.Лянной).

Аналіз наукової психолого-педагогічної літератури засвідчив, що проблема обдарованості набула статусу державно важливої. Проблема виявлення та розвитку обдарованості учнів у сучасній вітчизняній науці

розроблена на достатньому рівні. Проте, особливості роботи з обдарованими учнями у процесі навчання англійської мови все ще залишаються недостатньо вивченими, що й визначало актуальність обраної теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана на кафедрі англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету в межах комплексної науково-дослідної теми “Приоритетні тенденції розвитку методики викладання іноземних мов у середніх та вищих навчальних закладах” (державний реєстраційний номер 0117U006791).

Мета дослідження – визначити специфіку навчання обдарованих учнів англійської мови та розробити методичні основи організації відповідного навчання.

Досягнення поставленої мети передбачає розв’язання таких **завдань**:

- 1) Дослідити поняття «обдарованість» під кутом зору психології, Розробити систему вправ, спрямовану на навчання обдарованих педагогіки, методики навчання іноземних мов;
- 2) Виявити специфіку навчання обдарованих учнів англійської мови;
- 3) Визначити принципи, методи та прийоми навчання обдарованих учнів англійської мови;
- 4) учнів англійської мови.

Об’єкт – обдарованість як психолого-педагогічна проблема.

Предмет – специфіка навчання обдарованих учнів англійської мови та методичні основи її організації.

Методи дослідження: методи аналізу, узагальнення і систематизації психолого-педагогічних, лінгвістичних та лінгводидактичних досліджень (для визначення понятійно-категоріального апарату, характеристики теоретичних засад дослідження), метод педагогічного моделювання (для визначення змісту навчання обдарованих учнів).

Практичне значення – розроблена система вправ для організації навчання обдарованих учнів англійської мови буде в нагоді вчителям

гімназій, ліцеїв у практичній діяльності, при написанні курсових робіт, під час проходження студентами 4 курсів виробничої практики.

РОЗДІЛ 1

ОБДАРОВАНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1. Проблема обдарованості в сучасній науці

Обдаровані діти – «діти, в яких у ранньому віці виявляються здібності до виконання певних видів діяльності. За здібностями обдаровані діти далеко випереджають своїх ровесників. Відчутною ознакою обдарованості дитини є випереджаючий розвиток її інтелекту щодо її віку. Для обдарованої дитини характерні висока активність розуму, підвищена схильність до розумової діяльності, інтерес до певного виду діяльності, елементи оригінальності в ній, потяг до творчості» [14, с.25].

У психологічному тлумачному словнику поняття «обдарованість» має кілька значень, зокрема:

якісно своєрідне сполучення здібностей, що забезпечує успішність виконання діяльності;

загальні здібності або загальні характеристики здібностей, що зумовлюють широту можливостей людини, рівень і своєрідність її діяльності;

розумовий потенціал, або інтелект; цілісна індивідуальна характеристика пізнавальних можливостей і здібностей до навчання;

сукупність задатків, природних даних, характеристика ступеня й своєрідності природних передумов здібностей;

талановитість; наявність внутрішніх умов для видатних досягнень у діяльності [цит. за: 66, с.].

Багатозначність терміна вказує на багатоаспектність проблеми цілісного підходу до сфери здібностей. Обдарованість як найбільш загальна

характеристика сфери здібностей вимагає комплексного вивчення – психофізіологічного, психологічного і соціально-психологічного.

У психологічній енциклопедії тлумачиться таке поняття, як «загальна обдарованість», під якою розуміють рівень розвитку загальних здібностей, що визначає діапазон інтелектуальних можливостей людини і забезпечує досягнення значних успіхів у виконанні різних видів діяльності, є основою для формування здібностей і результатом розвитку спеціальних здібностей [56]. Аналізуючи поняття «обдарованість», дослідники розглядають його з різних підходів. Зокрема, досить часто порушуються питання про зв'язок обдарованості з інтелектом, про роль середовища і спадковості в розвитку обдарованості, про механізми функціонування творчої обдарованості та технології виявлення обдарованих школярів [58].

Творча людина хоче творити. Ця аксіома відноситься до будь-якої професії, будь-якого виду діяльності. Вчитель – унікальна професія. Це світ, який ростить, виховує і оберігає найдорожче – душу людини. «У душі кожної дитини є невидимі струни. Якщо їх зачепити вмілою рукою, вони красиво зазвучать», стверджував В. Сухомлинський [59]. Вчителю варто не тільки побачити здібну дитину, а й розвинути її до талановитості та геніальності. Науковці, педагоги, психологи М.Карні, А.Шведел і С.Ліннемайер виділяють такі принципи розробки програм для обдарованих дітей:

1. Кожна дитина неповторна. Необхідно виділити сильні та слабкі сторони кожної дитини та скласти програми, що відповідають її потребам.

2. Обдаровані діти дуже критичні до себе і часом відрізняються несприятливим «Я-образом». Необхідно допомогти їм знайти реалістичне уявлення про себе.

3. Родина відіграє найважливішу роль в освіті обдарованої дитини, тому вона повинна працювати в тісному контакті зі школою.

4. Оскільки обдарованих дітей відрізняє широка сфера інтересів, програма повинна включати різноманітний матеріал, збалансований і

сприятливий їх усебічному розвитку (в емоційному плані й у сфері спілкування).

5. Обдарована дитина, яка навчається в одній групі із «середніми» дітьми, повина мати можливість спілкуватися з настільки ж розвиненими однолітками.

6. Керувати програмою навчання обдарованих дітей повинна людина, яка має спеціальну підготовку й відповідний досвід роботи.

7. Невід'ємна частина програми – система її оцінки. Важливо визначити, якою мірою дитина досягає поставлених цілей. Тому повинна мати місце добре організована, ефективна й постійно діюча система виявлення обдарованості, в якій беруть участь і батьки.

8. Щоб забезпечити поступальний хід розвитку, програма повинна передбачати оптимальний і плановий перехід дитини з одного рівня на інший.

9. Одного інтелекту в житті недостатньо, тому програма повина розвивати цілеспрямованість, наполегливість і бажання довести справу до кінця.

10. Програма повинна передбачати розвиток творчих здібностей дитини. Обдаровані діти дуже активні, прагнуть працювати більше за інших та самостійно (з літературою, довідковим матеріалом, у бібліотеці). Вони наполегливо слідують поставленим перед собою цілям, все хочуть знати більш детально і потребують додаткової інформації. Такі діти хочуть учитися та досягають успіхів. Навчання доставляє їм задоволення. Вони вміють критично оцінювати оточуючу дійсність та прагнуть проникнути в сутність явищ; задають безліч питань і зацікавлені в стверджувальній відповіді на них [69].

Проблема виявлення обдарованості на сьогодні розглядається на двох рівнях: психометричному і методичному (педагогічному) [37; 66]. Учитель, працюючи з дитиною, має можливість постійно спостерігати за її проявами індивідуальності в повсякденному навчальному процесі і повинен професійно реагувати і впливати на її розвиток. Інакше обдарованість

губиться серед інших, якщо для неї не створюються відповідні не стільки психологічні, скільки педагогічні умови. Можна сказати, що пошук обдарованих дітей та створення умов для їх розвитку – це комплексна спільна спланована діяльність дорослих – батьків, учителів, керівників гуртків та факультативів, шкільного психолога. Для виявлення обдарованості можна скористатись комплексною діагностикою, популярною серед учених та практиків усього світу. Вона стимулює процес самопізнання, самовиховання та самореалізації, дає змогу виявити індивідуально-психологічні передумови, від яких залежить прискорення (чи уповільнення) розвитку творчої обдарованості. Діагностування починають із темпераменту, потім рис характеру (інтересів, нахилів, здібностей тощо) [37]. Процес виявлення обдарованості здійснюється поетапно: 1) спостереження; 2) виявлення психологічного стану дитини шляхом власної оцінки; 3) визначення коефіцієнту розумового розвитку IQ; 4) визначення інтелектуального розвитку шляхом дослідження вербальних здібностей учня; 5) визначення продуктів творчості школяра; 6) всебічний аналіз конкретних випадків [66]. Виявити творчу особистість дитини також допомагають системи запитань. Усі діти по-своєму обдаровані, потрібні зусилля, аби розпізнати таланти і допомогти дитині розвинути обдарованість. Якщо талант – це рідкість, то обдарованість – досить поширене явище [37]. Для з'ясування рівня обдарованості бажано проаналізувати здібності в різноманітних галузях:

- інтелектуальній;
- академічних досягнень;
- спілкування і лідерства;
- художньої діяльності [66].

Розглянемо основні показники здібностей дітей у різних сферах діяльності. Інтелектуальна сфера – дитина виділяється гостротою мислення, спостережливістю, винятковою пам'яттю, виявляє різнобічну допитливість, часто з головою занурюється у роздуми, з охотою і легко навчається,

вирізняється вмінням послідовно і логічно викладати думки, демонструє здібності у практичному застосуванні знань, знає багато того, що недоступне для розуміння одноліткам.

Сфера академічних досягнень: дитина багато і часто читає, використовує багатий словниковий запас і складні синтаксичні конструкції; розуміє і швидко запам'ятовує; здатна довго утримувати у пам'яті символи і слова; виявляє інтерес до обчислень, вимірів, розуміння математичних відношень; часто використовує математичні навички і поняття в процесі занять, які не стосуються математики; може довго концентрувати увагу на предметах, пов'язаних з природою; добре запам'ятовує абстрактні поняття. Творчість: дитина допитлива, демонструє високий енергетичний рівень; знаходить свій спосіб розв'язання; продукує багато ідей. Спілкування і лідерство. Дитина легко пристосовується до нових ситуацій; в оточенні сторонніх людей зберігає впевненість у собі; має тенденцію керувати іграми і заняттями інших; з легкістю спілкується і з однолітками, і з дорослими; приймає на себе відповідальність; інші діти часто звертаються за порадою і допомогою [66].

Сфера художньої діяльності: дитина виявляє особливий інтерес до візуальної інформації; багато часу тратить на малювання; серйозно ставиться до художніх занять, занять музикою, співами [66].

Для класів, де є обдаровані діти, необхідно враховувати основні знання і вміння, якими повинні володіти учні на уроці, не перевантажувати його другорядними повідомленнями, деталями. Одночасно треба пам'ятати про включення в урок цікавого матеріалу, новин про досягнення в певній науці, коротких довідок з історії наукових відкриттів, щоб розбудити у школярів зацікавлення до певного уроку. Передумовою розвитку інтересу школярів до навчальної роботи як на уроці, так і в позаурочний час повина виступати проблемність викладання. Творчість учнів, новизна і оригінальність їх навчальної діяльності проявляються тоді, коли вони самостійно ставлять проблему і знаходять шляхи її розв'язання. При цьому слід добиватись

постійного зростання рівня творчості обдарованих дітей, знаходити оптимальні співвідношення всіх видів їх діяльності, щоб одержати найкращі результати. Робота з обдарованими школярами вимагає належної змістової наповненості занять, зорієнтованості на новизну інформації та різноманітні види пошукової аналітичної, розвиваючої, творчої діяльності [37].

Зазвичай педагоги вирізняють обдаровану дитину за такими критеріями: успішність, активність, допитливість, участь у позакласній роботі, відвідування різноманітних гуртків, швидкість запам'ятовування та відтворення інформації. Виходячи із цих критеріїв можна побачити різницю в роботі з такими дітьми – різниця полягає в більшій інтенсивності, наповненості й збагаченні новим матеріалом, апеляцією до творчості дитини та пошуком нею інноваційних підходів [37].

Обдарованим учням бажано давати завдання підвищеної складності, відповіді на які вони зможуть знайти в довідковій літературі. Навчання обдарованих дітей передбачає таку систему організаційних форм навчання, яка поєднує заняття з усім класом, з індивідуалізованими в малих групах та індивідуальні заняття. Це досить складно для вчителя, але можливо, що діти звикнуть до такої організації роботи. У класі відбувається виділення груп з різними рівнями розумової обдарованості [30]. Таким чином, обдаровані мають можливість навчатись у звичному для них колективі, але в групі ровесників, що близькі їм за рівнем здібностей. До того ж обдаровані учні ефективніше перетворюють набуту інформацію для розв'язування певної проблеми. Обдарованим учням потрібно створювати умови для розвитку творчих здібностей, пропонувати індивідуальні заняття, теми творчих робіт, відкриті завдання [14].

Отже, в науці існує безліч визначень понять «обдарованість», «обдарована дитина» в залежності від того, під яким кутом зору і з позицій яких наук воно розглядається. Обдарованою вважають особистість, яка в інтелектуальній сфері, сфері академічних досягнень, спілкуванні і лідерстві, художній діяльності має більш розвинуті здібності ніж інші.

1.2. Специфіка навчання обдарованих учнів

Процеси демократизації, входження України до європейського освітнього простору вимагають докорених змін у системі освіти, її модернізації та реформування відповідно до міжнародних стандартів. Цей процес сприяє розширенню міжнародних зв'язків та співпраці України з іншими країнами. Необхідність комунікації з іноземними державами підвищує статус іноземної мови як запоруки міжнародної мобільності представників нашої країни.

На сучасному етапі кожен фахівець повинен володіти іноземною мовою на рівні, достатньому для здійснення особистісного і професійного спілкування зі своїми закордонними колегами, партнерами тощо.

Державний стандарт базової і повної середньої освіти [21], який, ґрунтуючись на основних положеннях Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти [24], визначає зміст навчання іноземної мови і формулює цілі навчання, які полягають в оволодінні іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування.

У цьому ключі проблема вдосконалення змісту освіти знаходиться в центрі уваги сучасної педагогічної науки. Численні дослідження стосуються розробки теорії конструювання і визначення принципів формування змісту освіти, аналізу компонентів навчання іноземної мови, визначення підходів до складання навчальних програм. Та поряд з цим існуюча програма та навчально-методичне забезпечення не досьятньою мірою сприяють реалізації зазначеної мети. Поза увагою дослідників залишається проблема організації навчання обдарованих учнів англійської мови.

У сучасній психології проблема обдарованості розробляється інтенсивно в дослідженнях зарубіжних та вітчизняних науковців (Дж.Рензулли, Р.Стернберг, П.Торренса, Б.Теплов, О. Ковальов, Н. Лейтес, В.Крутецкий, О.Матюшкин, В. Юркевич, В. Чудновський, В. Моляко та ін.).

Проблема дитячої обдарованості останнім часом викликає особливий інтерес як академічної науки, так і практики, оскільки відомості про природу цього унікального явища необхідні і для створення системи виховання і навчання обдарованих і талановитих дітей, і для сприяння розвитку потенціалу обдарованості у дошкільнят, учнів і дорослих.

Проблема обдарованості взагалі і дитячої обдарованості зокрема є складною і неоднозначною. До сих пір немає єдиного і загальноприйнятого визначення поняття обдарованості.

На нашу думку, для розуміння сутності цього поняття, важливим є визначення обдарованості В.Моляко, згідно з яким "обдарованість - це система, компонентами якої є: біофізіологічні, анатомо-фізіологічні задатки; сенсорноперцептивні блоки (їх характеристики - підвищена чутливість) інтелектуальні й розумові можливості (їх призначення оцінювати нові ситуації та вирішувати нові проблеми); емоційно-вольові структури (визначення тривалих домінуючих ситуацій та їх штучна підтримка) високий рівень продукування нових образів, фантазія, уява і т.д. "[49].

Одним з важливих питань обдарованості дітей є проблема особливостей її прояву саме в дитячому віці (Н. Лейтес, А.Кульчіцкая, О.Савенко та ін). За частотою випадків раннього прояву обдарованості (за Дж.Селлі) на першому місці стоїть музична, далі – в області живопису, скульптури і тільки потім – в області природознавства і філософії. Чим "вузької" є обдарованість, тим раніше вона проявляється [41].

Оскільки інтелектуальний її прояв не відноситься до спеціальних здібностей, тому говорити про інтелектуальну обдарованість відносно віддалених від народження стадій розвитку дитини. Таким чином, ідентифікувати дитини як інтелектуально необдарованих у віці не тільки 6-7 років, а у віці 10-11 років не варто. Для цього процесу потріб час, збагачене і предметне середовище, справа, яка захоплювала дитини, активні зусилля щодо вдосконалення власних здібностей, авторитетний обдарований

дорослий, якісне і індивідуалізоване навчання, а також цілий ряд факторів взаємодії дитини з навколишнім світом [41].

Дослідження обдарованості характеризується складністю і протиріччями, проте останнім часом спостерігаються тенденції до інтеграції різних підходів, підставу для яких дають нові осмислення цього поняття, адже воно відбувається на рівні системи, охоплюючи всі грані особистості. Вивчення обдарованості через особистість, як вважає В.А. Моляко є "одним з плідних шляхів вивчення творчості в цілому, оскільки вона завжди унікальна і суто особистісна" [49].

Уже в шкільному віці дітей поділяють на три категорії: обдаровані, звичайні, зі зниженим інтелектуальними здібностями. У зв'язку з цим процес навчання будується на принципі диференціації та індивідуалізації, згідно з яким учнів групують на основі явних інтелектуальних здібностей. За таким принципом були відкриті навчальні заклади для обдарованих дітей (ліцеї, гімназії, колегіуми, коледжі). Учні, які виявляють здібності у вивченні окремих шкільних предметів, вчаться в профільних класах [36].

Що стосується якісних особливостей навчання обдарованих дітей, вчителі повинні:

- 1) виходити за межі загальноприйнятої програми;
- 2) враховувати специфіку інтересів учнів;
- 3) знати їх стиль засвоєння знань;
- 4) не обмежувати прагнення учнів поглиблювати свої знання з тієї чи іншої проблеми [44].

З огляду на особливості дітей більш старшого віку, структура навчальних програм для обдарованих дітей може бути поповнена можливою корекцією самими учнями.

При цьому необхідно пам'ятати, що кожна дитина неповторна, тому для створення адекватної програми треба спочатку визначити рівень пізнавальних здібностей дітей.

Розвиток цих здібностей і навичок обдарованої дитини тісно пов'язаний з творчим застосуванням їх на практиці. Пізнавальні здібності є тим фундаментом, на основі якого можна реалізувати свій креативний потенціал. Саме на це має бути направлено навчальний процес з іноземної мови. Власний досвід роботи свідчить про значні труднощі, пов'язані з відсутністю відповідних коштів, які відображали сучасний зміст навчального предмета «Іноземна мова» з навчання обдарованих дітей, розкривали їх потенціал і здібності.

Оволодіння обдарованими дітьми іншомовної компетенції, на думку Кузнецової Н.В., необхідно забезпечити через використання сучасних навчальних посібників; автентичних матеріалів (підручників, аудіо - і відеоматеріалів), медіа джерел; розробок авторських і комп'ютерних програм [35]. Розпочаті вчителями-практиками, методистами авторські програми, забезпечують інтерактивний режим навчання англійської мови на етапі середньої школи: мультимедійні комплекси розвивають лінгвістичну і комунікативну компетенції; програми створюють найкращі умови для здійснення індивідуального підходу до учнів (виявлення слабких місць в знаннях кожного учня створює сприятливі умови для їх зміцнення). Практичному оволодінню учнями мовленнєвих умінь на рівні, достатньому для здійснення іншомовного спілкування, в чотирьох видах діяльності і в типових комунікативних ситуаціях, надано провідне значення на початковому і середньому етапах навчання англійської мови.

Серед основних принципів навчання обдарованих учнів іншомовного спілкування виступають: комунікативна спрямованість; особистісна орієнтація; автономія учня, інтегроване навчання різним видам мовної діяльності (аудіювання, говоріння, читання і письмо) [47].

Зарубіжний досвід викладання іноземних мов показує, що в зарубіжній школі найчастіше використовують такі форми навчання як: прискорене навчання; збагачене навчання; розподіл по потокам, сетами,

бендами; створення спеціальних класів і спеціальних шкіл для обдарованих дітей [36].

Прискорене навчання – враховує здатність обдарованих дітей швидко засвоювати навчальний матеріал; може відбуватися завдяки більш ранньому початку навчання дитини в школі, "перестрибування" через класи, переходу до старшої вікової групи (але тільки з деяких предметів), більш ранньому вивченню курсу (який пізніше буде вивчатися всім класом), тимчасового переведення обдарованих учнів у спеціальну групу. Але такий темп навчання нерідко породжує нові проблеми, оскільки інтелектуальна перевага дитини не завжди супроводжується психологічною зрілістю [28].

Часто виявляються прогалини в знаннях дитини, які стають помітними на пізніших стадіях навчання. Збагачене навчання використовують в роботі з класами, в які підібрані діти з різними здібностями. Збагачена якісно, програма повинна бути гнучкою, передбачати розвиток продуктивного мислення, індивідуальний підхід при її використанні, створювати умови, при яких учень міг би навчатися з притаманною йому швидкістю, самостійно вибирати навчальний матеріал і методи навчання.

Розподіл за потоками, сетами, бендами припускає розподіл дітей на однорідні групи (потоки). У таких групах діти не відчують дискомфорту, викликаного конкуренцією, темп навчання відповідає їх здібностям, є більш можливостей для надання допомоги тим, хто її потребує. Але з часом ці групи знову стають неоднорідними, виникають проблеми, зумовлені внутрішньою диференціацією. Серед негативних рис такого підходу – відбір до груп за соціальними критеріями, зниження мотивації у навчанні, послаблення почуття змагання в класі [39].

Створення спеціальних класів і спеціальних шкіл для обдарованих дітей, обумовлено тим, що обдаровані діти краще відчують себе з рівними собі за інтелектуальним розвитком. Однак більшість зарубіжних учених вважають це недоцільним, оскільки при такій формі навчання певною мірою

відбувається соціальна дезінтеграція обдарованих особистостей: навчання ізольовано від однолітків може мати негативні наслідки для їх загального, соціального та емоційного розвитку [39].

Робота з обдарованими дітьми вимагає належної змістовної наповненості занять, зорієнтованості на новизну інформації та види пошукової, розвиваючої, творчої діяльності. Вона під силу висококваліфікованим, небайдужим до свого предмета вчителям, які створюють сприятливі умови для навчання таких учнів, розробляють нові технології навчання, експериментальні програми.

Навчання обдарованих учнів має відбуватися за спеціальними програмами, які акцентують увагу на певних сильних сторонах особистості (підсилює модель), або на слабких (коригуюча модель), посилюють сильні сторони, щоб компенсувати слабкі (компенсуюча модель) [36].

Серед методів навчання обдарованих учнів мають превалювати самостійна робота, пошуковий і дослідницький підходи до засвоєних знань, умінь і навичок. Контроль за їх навчанням повинен стимулювати поглиблене вивчення, систематизацію, класифікацію навчального матеріалу, перенесення знань у нові ситуації, розвиток творчих елементів в їх навчанні. Домашні завдання повинні мати творчий характер. Перераховані методи доповнюються системою позакласної та позашкільної роботи: виконання учнем позанавчальних завдань; заняття в наукових товариствах; відвідування гуртка або участь в тематичних масових заходах (вечорах любителів літератури, історії та ін.) огляди-конкурси художньої творчості, зустрічі з ученими тощо.

Індивідуальні форми позакласної роботи передбачають виконання різних завдань, участь в очних і заочних олімпіадах, конкурсах на кращу науково-дослідницьку роботу. Вчителі повинні послідовно стежити за розвитком інтересів і нахилів учнів, допомагати їм у виборі профілю позашкільних занять.

На жаль традиційна система навчання не може забезпечити розвиток творчого потенціалу обдарованої дитини, тому на нашу думку занурення дітей до науково-дослідницької роботи (МАН, олімпіади, конкурси наукових робіт) підвищення рівня володіння іноземними мовами (стажування в країні мови, що вивчається, навчання за участю носіїв мови, іспити на рівень європейського сертифіката) сприяють реалізації цього процесу.

Авторська програма акцентує увагу на відносно новому, інтегративній принципі навчання іноземної мови і пропонує метод проектів як один з підходів до формування та розвитку автономності учня від викладача в процесі вивчення предмета. Проект, який можна виконати індивідуально або колективно, моделює ситуацію реальному житті (реальний цілісний контекст спілкування), де поєднуються мовна і немовних дії, вербальні та невербальні засоби спілкування, візуальна і звукова репрезентація подій і ситуацій [36].

Проектному методу притаманні такі особливості: робота в малих групах з метою пошуку спільного рішення, з подальшим обговоренням: виконання завдань, які виходять за межі навчальної програми, що, в свою чергу, сприяє розвитку професійних здібностей учнів; природна інтеграція - базових навичок і умінь, розвиток міжкультурної компетентності: реалізація міжпредметних зв'язків і фонових знань в процесі вирішення проблеми [53].

Отже, для організації навчання обдарованих учнів необхідна спеціальна методика, на розгляд якої буде спрямовано наступний розділ роботи.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ

2.1. Принципи та методи організації процесу навчання обдарованих учнів англійської мови

Відповідно до тематики нашого дослідження організація роботи з обдарованими учнями має свою специфіку, яка і окреслює той спектр принципів, підходів і методів, які будуть покладені в методичні основи організації навчання обдарованих учнів.

Розглянемо ці особливості з урахуванням достатньо високого рівня розвиненості обдарованих учнів, їх соціальної і розумової зрілості.

Обдаровані учні мають високий рівень розвитку розумової активності й самостійності. Учні дорослішають, збагачують свій досвід, мотивація до навчання збільшується. Наприкінці старшого віку учні опановують пізнавальні процеси (сприйняття, пам'ять, уяву, а також увагу). Розумова діяльність учнів характеризується високим рівнем узагальнення й абстрагування, умінням аргументувати судження, доводити істинність або хибність окремих положень, робити глибокі висновки, розвивати критичність мислення. Обдарованим учням властиве довільне запам'ятовування й усвідомлення характерних рис матеріалу, опора на розумову роботу в навчальній діяльності [48].

На сучасному етапі розвитку методики навчання ІМ учені вважають за необхідне усвідомлене оволодіння іншомовними навичками та вміннями з опорою на мисленнєві процеси аналізу та синтезу. Набуті таким шляхом навички та вміння є більш гнучкими та сталими. Мислення учнів характеризується різними особливостями такими, як самостійність, глибина розуміння, швидкість. Мислення функціонує в єдності з мовленням. Наявність індивідуальних відмінностей мислення вимагає застосування різних прийомів навчання [25].

Саме такі особливості розумової поведінки обдарованих учнів обумовлюють специфіку реалізації лінгводидактичних принципів.

Так, особливості реалізації *принципу доступності і посиленості* навчання полягають в тому, що передбачається виклад матеріалу відповідно до вікових та інтелектуальних можливостей обдарованих учнів та його

засвоєння без труднощів. Доступність забезпечується і матеріалом, і методикою роботи з ним.

Принцип системності передбачає розгляд мови як системного утворення, що складається з взаємопов'язаних елементів різних рівнів, об'єднаних в одне ціле [47]. Граматична система мови дається у вигляді моделі, простої і зручної для засвоєння. Матеріал пояснюється максимально доступно, що сприяє його осмисленню та запам'ятовуванню.

Принцип рівності передбачає подання необхідної й достатньої інформації так, щоб засвоєння як лексичних, так і граматичних елементів англійської мови було планомірним, ефективним і не створювало переживань із-за незрозумілого (поки що) матеріалу.

Принцип міжкультурної взаємодії передбачає таку організацію навчального процесу, за якої викладач враховує національно-культурні особливості рідної мови учнів в умовах міжкультурної взаємодії з носіями іноземної мови.

Принцип комплексності націлює на активне формування навичок володіння всіма видами мовного матеріалу та вмінь його використання у різних видах мовленнєвої діяльності: читанні, письмі, аудіюванні та мовленні [47].

Враховуючи специфіку навчання іншомовного мовлення розглянемо загальнометодичні та частковометодичні принципи навчання обдарованих учнів. Найважливішими загальнометодичними принципами навчання англійської мови вважаємо:

1) *комунікативний принцип*, що передбачає вивчення мови як засобу спілкування з метою формування комунікативної компетентності учнів, соціально активної особистості [52]. Знання, отримані на різних етапах навчання з усіх предметів, мають бути не ізольованими, а в сукупності утворювати єдине інтегроване середовище навчання. В навчанні обдарованих учнів принцип комунікативності реалізується в процесі спілкування з іноземними друзями в режимі он-лайн, в організації спільних зустрічей з

волонтерами із зарубіжних країн, в проведенні уроків в режимі он-лайн з учнями британських та американських шкіл тощо;

2) *когнітивний принцип*, зумовлений зв'язком мови й мислення, оскільки мова – засіб пізнання навколишнього світу, культури, самого себе, засіб формування й формулювання думки. Тому потрібно навчати таким мисленнєвим операціям, як аналіз, синтез, порівняння, класифікація, аналогія, узагальнення [47]. Ці операції в обдарованих учнів здійснюються в процесі пошуку та обробки додаткової інформації в мережі Інтернет, журналах тощо;

3) *соціокультурний принцип*, що увібрав у себе принцип культуро-відповідності (Ф. Дістервег), принцип соціальності. Він представляє мову як особливу картину світу, в якій відбито не тільки загальнолюдський, але й національно-культурний досвід народу-носія мови. Завдяки цьому мова є засобом залучення до системи соціальних відносин [47]. Відповідно до цього принципу в процесі навчання англійської мови обдарованих учнів реалії соціуму й культури усвідомлюються учнями через мову як цінність буття. Цей принцип робить акцент на текст як виразник національної культури;

4) *інтегративний принцип* забезпечує умови для поглибленого засвоєння навчального матеріалу з різних предметів в одному: географія, економіка, світова література об'єднані в навчальному процесі на уроках з англійської мови. У нашому дослідженні інтегроване навчання розуміємо як взаємодію усіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання та письмо) в процесі вивчення освітніх курсів засобами іноземної мови;

5) *принцип єдності вивчення мови й мовлення* передбачає вивчення мовних одиниць у єдності їх форми, значення й функції [47];

6) *принцип зіставлення й диференціації мовних одиниць у процесі мовленнєвого вибору* розвиває вміння правильності й точності мовлення, тобто вміння добирати потрібне слово з пари синонімів, паронімів, асоціативно близьких слів тому, що саме обдаровані учні намагаються діяти

до суті, зрозуміти лінгвістичні особливості мови, значення всіх мовних перетворень елементів мови в процесі мовної діяльності [47];

7) *принцип опори на алгоритм мовлення*, що розглядає мовленнєву діяльність як систему мовленнєвих актів, яка здійснюється з певною метою [17]. При створенні висловлювання обдарованих учнів ці акти виконуються у визначеній послідовності.

Щодо частковометодичних принципів навчання англійської мови обдарованих учнів було виокремлені такі:

1) *текстоцентричний*, оскільки продуктом мовленнєвої діяльності учня є висловлювання, текст, дискурс [47]. Текст акумулює в собі задум обдарованого учня, комунікативні властивості, особливості свідомості й мислення талановитого учня;

2) *принцип ситуативності*: комунікативні ситуації бувають природними і навчальними. За класифікацією Л. Курач [40], навчальні ситуації на уроці бувають: а) пов'язані зі щоденним досвідом учнів (побутові, сімейні); б) ті, що базуються на їх життєвій практиці; в) ті, що базуються на життєвому досвіді, а розуміються ними завдяки послідовній роботі з текстом;

3) *принцип мотивованості* [47]. Спонукають до мовленнєвого висловлювання людину певні мотиви, що реалізуються в комунікативних інтенціях. Цей принцип передбачає мовлення для вирішення життєво-обумовлених проблем: навчальних, побутових і соціальних. Мотивами мовленнєвої поведінки обдарованих учнів є: навчання за кордоном, спілкування з друзями он-лайн, отримання інформації, прослуховування та розуміння іноземних пісень, соціальна необхідність тощо;

4) *принцип конвенціональності* (Д. Девідсон Н. Лебедева, А. Черняка) Конвенціям властива однаковість в інтерпретації тих самих висловлювань між різними людьми – представниками однієї культури. Непрограмовані компоненти пов'язані з особливостями мовця, зі специфічним характером ситуації, оцінкою її мовцем. Учні необхідно

знайомити з основними етикетними формулами і ситуаціями (подяки, вибачення, прощання, співчуття), в яких вони будуть доречними. Повторюючи, відтворюючи їх, вони привчаються використовувати ці формули у власній мовленнєвій практиці;

5) *принцип адресності (спрямованості)* (Л. Колеснікова, Н. Коваленко), що враховує соціальні, культурні, комунікативні позиції співрозмовника, робить спілкування інтенціональним.

Організація процесу навчання засновується на відомих дидактичних принципах, але процес навчання обдарованих учнів має свої специфічні особливості, які відрізняють його від усіх інших процесів навчання. Він повинен організовуватися з урахуванням таких принципів:

1) *принцип мотивації навчання, що самостійно розвивається*, який породжується природною потребою учнів у здобуванні більшого об'єму інформації для можливості її подальшого практичного застосування [46];

2) *принцип випередження у вивченні запрограмованого матеріалу*, який має прояв у самостійному вивченні мовної та мовленнєвої інформації, яка запрограмована на більш віддалений термін [46];

3) *культурологічний принцип* (Ж. Войнова, В. Сафонова, С. Тер-Мінасова) передбачає взаємозв'язок мови, мовлення, культури в проектуванні технологій навчання англійської мови [46]. Його метою є не просто навчання іноземної мови, а оволодіння всіма аспектами іншомовної культури через спілкування. Обсяг країнознавчих, лінгвістичних і лінгвокраїнознавчих знань реальної дійсності не може бути повністю засвоєно в рамках шкільного курсу, тому на думку Н.В.Кузнецової, необхідно будувати модель змісту об'єкта пізнання, тобто відібрати в залежності від мети навчання і змісту курсу той обсяг зазначених знань, який буде достатній, щоб представити культуру країни і систему мови [35]. При цьому також необхідно враховувати пізнавальні потреби обдарованих учнів, пов'язані з їх індивідуальними інтересами і т.п. Вивчення іноземної мови нерозривно пов'язане з проникненням в культуру її народу.

Усі ці принципи в різних методах навчання іноземної мови реалізуються по-різному. Розглянемо ті методи навчання англійської мови, які доцільні для організації навчання обдарованих учнів.

Сугестивний метод. Не зменшуючи значення усіх його пріоритетів, відзначимо, що навіть в умовах профільної школи сугестивні форми навчання не підлягають застосуванню через відсутність у викладачів спеціальної медичної освіти, котре б дозволило досягнути найбільших об'ємів засвоєння інформації за одиницю часу з використанням прямого і опосередкованого навіювання (гіпнозні стани учнів). Також неможлива висока концентрація навчальних годин англійської мови, що виключає інші предмети в цей час; навіть у профільній школі неможливе тривале концентрування уваги тільки на одному предметі [43].

Визначаємо прийоми для роботи з обдарованими учнями:

1) на уроці створюються сприятливі умови для оволодіння учнями усним мовленням шляхом усунення багатьох психологічних бар'єрів, що виникають у ситуаціях навчання;

2) більша увага приділяється зв'язку навчального процесу з особистими інтересами та мотивами учнів;

3) між викладачем та учнями встановлюються і підтримуються довірливі стосунки, які сприяють успішній мовленнєвій взаємодії;

4) навчання проходить у двох планах – свідомому та підсвідомому, в яких діють обидві півкулі головного мозку, а це дає оптимальний результат;

5) мовний матеріал засвоюється в атмосфері гри, перевтілення, з використанням мови та рухів, а також драматизації творів мистецтва, що допомагає переключити увагу учнів із форми на сам процес спілкування;

6) навчальний матеріал вводиться на основі значних за обсягом полілогів і супроводжується перекладом на рідну мову, а також коментарем лексичного та граматичного характеру (двічі); перше пред'явлення у виконанні викладача з музичним супроводом (рецептивна фаза, під час якої функціонують ліва та права півкулі мозку), та друге пред'явлення полілогу

вчителем у нормальному темпі, коли учні знаходяться в “концертному стані” – у стані релаксації і слухають учителя з заплющеними очима, сидячи у зручних позах.

7) активізація матеріалу проходить за допомогою драматизації, ігор, пісень, вправ на запитання-відповіді; при цьому учні виконують різні ролі, широко використовують невербальні засоби комунікації;

8) у центрі уваги – усномовленнева комунікація та вокабуляр, проте учні читають полілоги і пишуть твори на різні теми [44; 28, с. 95].

Найважливішою характеристикою *комунікативного методу* і його перевагою є використання автентичних матеріалів. Мовленнева взаємодія учнів інколи проходить за співучасті викладача в найрізноманітніших формах: парах, тріадах, невеликих групах, з усією групою. Учні оволодівають усіма чотирма видами мовленневої діяльності на понадфразовому і текстовому рівнях при обмеженому використанні рідної мови. Об'єктом оцінки є не тільки правильність, але й швидкість усного мовлення та читання [52]. Крім того, базою навчання виступає створення ситуацій, подібних реальним, постановка та обговорення проблемних питань, побудованих на основі взаємовідносин учнів, що дозволяє зробити процес навчання іншомовній культурі максимально природним і наближеним до умов реального спілкування; оволодіння невербальними засобами спілкування: такими, як жести, міміка, пози, дистанція, що є додатковим фактором при запам'ятовуванні лексичного і будь-якого іншого матеріалу; знайомство і вивчення не тільки мовної і граматичної системи мови, але й її культури, взаємозв'язку її з рідною культурою, а також чужої мови, особливостей, схожості та відмінності з рідною мовою; створення комунікативної мотивації; задоволення особистих пізнавальних інтересів учня в будь-якій зі сфер своєї діяльності. Останній фактор забезпечує додаткову мотивацію до вивчення іноземної мови з боку учнів, в цьому не зацікавлених [52].

Метод активізації резервних можливостей особистості, за Г. Китайгородською, базується на принципах організації особистісного спілкування у навчальному процесі; поетапно-концентричної організації навчального процесу; використання рольової гри в організації навчального процесу; організації колективного спілкування. Цей метод забезпечує інтенсивне навчання, у ході якого навчальні цілі досягаються за мінімальний термін при максимальному обсязі необхідного навчального матеріалу [28]. Використовується спонукання до активного особистісного та колективного спілкування обдарованих учнів; стимулювання їх творчих здібностей; прискорення обміну інформацією, більш швидке формування навичок і вмінь спілкування; створення позитивного психологічного клімату в класі.

Ефективним вважаємо також *метод синектики*: розвиток уяви, образного мислення через аналогію. Під час пошуку аналогій учитель поряд з прямим зіставленням предметів і явищ спонукає учнів до залучення особистісних і символічних аналогій, що відіграють провідну роль у груповому творчому процесі: особистісне уподібнення, пряма аналогія, символічна аналогія та фантастична аналогія.

Системно-комунікативний метод навчання іноземних мов, запропонований Р. Мартиною [45, с. 379-429] відіграє важливу роль у навчанні обдарованих учнів, тому що цей метод передбачає розвиток іншомовних комунікативних умінь на основі міцно сформованих мовних навичок, використання раніше засвоєного мовного матеріалу при вивченні кожного наступного об'єму мовної інформації; та розвиток кожного наступного виду мовленнєвого вміння з опорою на раніше встановлені вміння. З цього методу ми виділили відповідність навчального матеріалу реальним психофізіологічним і навчальним можливостям учнів, із урахуванням їхнього віку й мотивації навчання; поєднання нового матеріалу з раніше вивченим; регулярну зміну видів діяльності на уроці, взаємопов'язане та взаємозалежне навчання видам мовленнєвої діяльності;

свідоме сприйняття й засвоєння мовного матеріалу, його базове та систематичне повторювання; самостійне розширення словникового запасу.

Поряд з традиційними, використання *інтерактивних методів* на заняттях з іноземної мови забезпечує розвиток творчих здібностей обдарованих учнів, стимулює активність та винахідливість. *Акваріум*, як один із варіантів кооперативного навчання, є формою діяльності учнів у малих групах, ефективний для розвитку навичок спілкування в малій групі, вдосконалення вміння дискутувати та аргументувати свою думку. Цей метод дає можливість вести спостереження за спілкуванням, реакцією учасників на чужу думку, аргументацією кожної тези, залагодженням конфліктів, якщо вони назрівають у ході дискусії. Кожен глядач має можливість порівняти почуте з особистою думкою, зробити певні висновки. Може бути запропонований тільки за умови, що учні вже мають добрі навички групової роботи [35].

Деякі з інтерактивних методів є звичними для українських навчальних закладів, але технологія дебатів, що викликає жвавий інтерес, застосовується на заняттях з іноземної мови не досить часто. *Дебати* – це один з найбільш складних способів обговорення дискусійних проблем. Дебати можна проводити лише тоді, коли учні навчилися працювати в групах та засвоїли технології вирішення проблем. У дебатах розподіл на протилежні точки зору набуває найбільшої гостроти, оскільки учням необхідно довго готуватись і публічно обґрунтовувати правильність своєї позиції. Важливо, щоб учасники дебатів не переносили емоції один на одного, а спілкувалися спокійно. Отже, дебати якнайповніше передбачають всебічне опрацювання будь-якої теми, формування критичного мислення обдарованих учнів, вміння відстоювати свою думку, вчать толерантно ставитися до іншого погляду на проблему. Вони є універсальними за своїм характером, оскільки можуть бути наповнені будь-яким змістом та є одним із способів розвитку іншомовної комунікативної компетентності, з одного боку, і навичок соціальної взаємодії – з іншого.

Значний інтерес викликає і *драматико-педагогічна* організація навчання іноземних мов, яка повністю орієнтована на дію. Головна ідея цього методу – запозичення у професійних мистецтвознавців та акторів викладачами іноземної мови для своєї практичної діяльності: як створити відповідну атмосферу; як вжитися в ситуацію і роль, чітко артикулювати звуки, подавати сигнали за допомогою жестів та міміки [42, с. 304-305]. На базі цього методу активно використовувались рольові ігри, які припускали особистісний прояв; ситуації рольового спілкування, в яких формувалися навички й уміння більш високого рівня іншомовного спілкування; надання можливості обговорення кожної проблеми і аргументування власного погляду; пред'явлення і засвоєння великої кількості мовних (лексичних та граматичних одиниць) в ігровій формі; імітацію, підстановку, розширення, трансформацію, відновлення і драматизацію окремих фраз, ситуацій і текстів; створення сильної негайної мотивації спілкування, наближеного до реального, що призводило до високої результативності навчання [35].

Однією з інтерактивних технологій навчання обдарованих учнів є проектна робота. *Метод проектів* – це сукупність прийомів, дій учнів у певній послідовності для досягнення поставленого завдання. Основна мета методу проектів полягає в самостійному здобутті знань у процесі вирішення проблем, що вимагає інтеграції знань з різних сфер. В основу цього методу покладено ідею побудови навчання на активній основі, через самостійну і практичну діяльність обдарованих учнів, з урахуванням їхніх особистих інтересів. На сьогодні метод проектів є одним з основних сучасних активних інноваційних методів навчання. З нього ми виокремили: розвиток здібностей творчо і самостійно мислити, прогнозувати варіанти вирішення поставлених перед учнями завдань; використання проблемності; роботу над спільними проектами; самостійне здобування інформації, отримуючи знання й досвід пізнавальної й навчальної діяльності. Все це досягається засобом міжнародних проектів з носіями мови [53].

Названі методи, взаємодіючи між собою, утворюють цілу систему, виступаючи складовими єдиного процесу навчання.

Відповідно до теорії поетапного формування розумових дій (П. Гальперін) виділяємо чотири рівні методичної системи навчання:

1-й рівень сприяє засвоєнню мовних одиниць у єдності їх значення й форми. При формуванні словникового запасу учнів передбачається робота над лексичним запасом учнів у зв'язку з вивченням програмного матеріалу;

2-й рівень сприяє засвоєнню зв'язків і відношень між одиницями мови. Словникова робота дозволить поглибити вивчення слова в його лексичних зв'язках і відношеннях, оволодіння його парадигматикою і синтагматикою;

3-й рівень дозволяє учням усвідомити єдність значень форми і функцій вивчених одиниць у мовленні – переважно при сприйнятті текстів, під час проведення мовленнєвої роботи;

4-й рівень – творчих вправ, коли на основі набутих знань учні створюють власні висловлювання, виявляють мовні здібності [17].

Оскільки кожен із методів реалізується конкретним прийомом, вправою, завданням, то типи вправ класифікують за видом діяльності учня: рецептивні, репродуктивні й продуктивні.

Отже, методика навчання обдарованих учнів має такий алгоритм: від повторення нових слів, фразеологізмів та ідіом із лексичного матеріалу (тексту) до їх використання під час створення власного висловлювання; від аналізу тексту – до активного практичного його застосування, вдосконалення мовленнєвої компетентності та створення своїх висловлювань.

2.2. Система вправ щодо навчання англійської мови обдарованих учнів

На основі комунікативно-когнітивної методики навчання англійської мови розроблено систему вправ та творчих завдань, в основу якої покладено стандарт [21, с. 76-80], Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти [24].

Для єдності форми і змісту навчання (П. Гурвич, І. Рахманов, Л. Щерба) у системі навчання англійської мови обдарованих учнів введення нового граматичного матеріалу та його активізація буде відбуватися за принципом свідомості не тільки в структурах, але й в текстах, де він краще осмислюється. Взаємозв'язок між використанням різних граматичних структур буде здійснюватися не тільки на основі імітації підготовленого мовлення, а й з елементами мовленнєвої творчості [20].

При відборі навчального матеріалу було враховано такі критерії: 1) поступове цілеспрямоване ускладнення завдань з урахуванням опорних знань і набутих старшокласниками вмінь і навичок; 2) рівномірне чергування різновидів вправ (від простих до складних); 3) навчально-методична доцільність використання текстів країнознавчого характеру у створенні діалогів; 4) комунікативна значущість тексту; 5) розвиток кожного наступного мовленнєвого вміння на новому і раніше вивченому мовному матеріалі [45].

При доборі вправ для обдарованих учнів урахувалися:

1) культурологічний підхід (спрямованість текстів на формування комунікативно розвиненої та освіченої молоді); 2) тематично-змістова єдність (поєднання теми тексту з його змістом; актуальність і новизна, комунікативна спрямованість); 3) психологічний (розвиток уваги, пам'яті, мислення та інших психобіологічних процесів у обдарованих учнів) [36].

Розроблена система вправ включає: *продуктивні, репродуктивні, творчі, інтегровані та ситуативні*, які знаходять вираження в *рецептивно-репродуктивних, репродуктивно-креативних та креативних* формах роботи. Усі вони відпрацьовувалися на уроках англійської мови. Систему вправ і завдань було зорієнтовано на реалізацію усіх видів мовленнєвої діяльності:

слухання як особливий вид сприймання розвиває уміння відтворювати матеріал, виділяти в ньому головне (основну думку, тему, мікротеми), читання й говоріння вдосконалює і закріплює зазначені вміння, розвиває здатність яскраво висловлювати свою думку в діалогах та дебатах на різні теми. Вправи слухово-, зорово-мовленнєві, слухово-, зорово-моторні спрямовані на вдосконалення навичок через зорове й слухове сприймання усно фіксують особливості мовлення з метою його подальшого продукування, створення самостійних висловлювань [60].

Для організації навчання обдарованих учнів розроблено вправи, що відзначаються місцем та формою проведення, тематикою, ступенем пізнавальної активності учнів, критерієм комунікативності:

1) За місцем проведення: *класні* вправи проводяться з метою закріплення нових знань, розвитку мовленнєвих умінь обдарованих учнів; *домашні* вправи виконуються учнями вдома після ознайомлення й усвідомлення нових мовленнєвих понять. Домашні вправи носять у більшості випадків творчий характер.

2) За формою проведення: *усні* та *письмові* вправи спрямовані на вдосконалення навичок учнів сприймати і продукувати діалоги, тексти різних типів й для різних ситуацій.

3) За ступенем самостійності: *групові*, *колективні* та *індивідуальні* вправи застосовувалися з метою перевірки рівня сформованості іншомовних умінь і навичок учнів та їх використання в мовленнєвій діяльності. Індивідуальні вправи виконувалися самостійно й були зорієнтовані на комунікативно-творчий характер діяльності учнів, створення власних текстів, діалогів [60].

Перший блок містить *мовні* вправи на закріплення лексичного матеріалу. *Вправи першого типу*: мовні, групові, рецептивно-репродуктивні.

Мета: сформувати лексичну компетентність. Інструкція:

1) *Знайдіть з поданих слів та виразів правильний варіант відповіді:*

1. Great Britain is an island made up of _____ .

a, England, Scotland, Wales and Northern Ireland
c, England and Scotland

b, England, Scotland and Wales
d, England only

2. The official head of state in Britain is _____ .

a, President
c, Queen

b, Prince
d, King

3. The leek and the daffodil are both plants used to symbolize _____ .

a, Wales
c, Scotland

b, England
d, Ireland

4. Britain is _____ Italy.

a, about the same size as
c, larger than

b, smaller than
d, exactly the same as

5. The British flag is red, _____ and white. It is known as _____ .

a, green – Queen’s flag
c, blue – Union Jack

b, yellow – King’s flag
d, black – National flag

6. About _____ people live in Britain and _____ people in London.

a, 58 million – 7.7 million
b, 35 million – 4.5 million
c, 73 million – 10 million
d, 100 million – 10.5 million

7. Although Britain is in the north of Europe, the average temperature is quite mild because of warm water from _____ .

a, the Gulf of Mexico
c, the English Channel

b, the Mediterranean
d, the North Sea

8. In 1066 the English king was defeated by William the Conqueror at the Battle of _____ .

a, Brighton
c, Dover

b, London
d, Hastings

9. What is the capital of the Republic of Ireland?

a, Birmingham
c, Dover

b, Dublin
d, Belfast

10. What is the highest mountain in Britain?

a, Ben Meadui

b, Chairn Toul

c, Ben Nevis

d, Ben Lawers

11. 'Bobbies', 'fuzz', 'cops' and 'pigs' are all nicknames for _____ .

a, shop assistants

b, postmen

c, tourists

d, police officers

12. The day after Christmas is known as _____ .

a, Boxing day

b, Christmas Eve

c, Christmas Day

d, Halloween

13. The Great Plague was a(n) _____ in the seventeenth century.

a, celebration

b, illness

c, sports event

d, family festival

14. 'Auld Lang Syne' means _____ is a song from Scotland, sung on New Year's Eve.

a, yesterday

b, tomorrow

c, on Monday

d, a long time ago

15. What does the following proverb mean? 'Nothing ventured nothing gained.'

a, You have to try or you won't get anything

b, Don't question good luck.

c, Act early and you can save a lot of trouble.
another.

d, From one problem to

16. The proverb 'Don't look a gift horse in the mouth' means _____ .

a, People often don't like the same things

b, Don't be too sad after a small
accident.

c, Don't question good luck.

d, There's always something good in
bad times.

17. Yorkshire pudding is eaten on Sunday for lunch. It isn't sweet, it contains

a, eggs and bacon

b, eggs, flour and milk

c, eggs and beans

d, eggs and cheese

18. The word 'pub' is short for _____ .

a, place

b, public house

c, entertainment

d, meeting place

19. The Scottish emblem is a _____ .

a, thistle

b, daffodil

c, shamrock

d, rose

20. The Notting Hill Carnival is a street festival related to _____. It's a big parade and people dance day and night.

A, the Scots

C, the Welsh

b, the British

d, the Caribbean

2) *Оберіть синонім з наявних варіантів.*

1) dissenting religion	a) bonanza, thrift, well-being
2) Bountiful	b) Benediction
3) Feast	c) Jubilee
4) prosperity	d) unorthodox religion
5) blessing	e) priest
6) anniversary	f) dinner, banquet; high day
7) assassination	g) abundant, heavy, rich, generous
8) clergyman	h) murder, killing
9) segregation	i) protector
10) patron	j) a small pouch
11) Guinness	k) drink
12) sporran	l) separation, division

3) *Подивіться на список слів. Букви переплутані. Розкодуйте слова та складіть словосполучення або речення з ними.*

- E__thoder_ic _so_ia_is
- _iti_igo
- E__em_
- _us_ul_r _sorias__
- _osa_ea
- _ebor__eic _erma_itis
- m__ano_a

4) За визначеннями слів, здогадайтесь які ці слова:

1. A central thesis of this therapy is that an ill person can be treated using a substance that can produce, in a healthy person, symptoms similar to those of the illness.
2. Therapy, when aroma-rich oils are extracted from specific plants and these oils are mixed with other materials like alcohol, oils, lotions etc to give the desired effects on the body.
3. This therapy is based on the idea that energy flows through the human body along 12 lines or meridians.
4. A form of alternative medicine that is the traditional system of medicine of India and seeks to treat and integrate body, mind, and spirit using a comprehensive holistic approach.
5. This type of treatment involves manual spinal adjustments to unblock the flow of energy and blood to the nervous system.
6. The technique of making unconscious or involuntary bodily processes perceptible to the senses in order to manipulate them by conscious mental control.

5) Підб'їрїть слова, що вїдповїдають змїсту речення.

- 1) Death Valley is a valley _____ two Californian mountain oranges.
- 2) Death Valley is the _____ and the _____ place in the USA
- 3) Badwater Basin is the _____ place in the western _____.
- 4) General Sherman, the _____ redwood _____ in the world.
- 5) The Grand Canyon, eroded over thousands of years by the _____ River.
- 6) The Grand Canyon is one of the most important _____ sites in the world and it is home to a great _____ of _____.
- 7) Much of the Yellowstone National Park is _____ rock, and there are over 10,000 _____ and hot _____ in the park.
- 8) The most famous _____, called Old Faithful, _____ about every 75 minutes.
- 9) The _____ _____ (Lakes Superior, Michigan, Huron, Erie and Ontario) form the largest system of fresh water on earth, containing 18% of the world's _____.
- 10) The Niagara Falls are formed where the _____ _____ flows between Lake Erie and _____ _____.

б) Знайдїть зайве слово

1) *tree, leaves, desert, flower, grass;*

2) *river, waves, sea, ocean, lake, sky, pond, waterfall;*

3) *shore, coast, stones, pebble, sand, meadow;*

4) *rocks, drought, hills, mountains;*

5) *hurricane, tornado, field, typhoon, earthquake, volcano, flood*

7) *Розподіліть подані прикметники на дві групи: позитивні та негативні типи особистості*

1. ambitious

15. difficult

2. generous

16. friendly

3. lazy

17. indifferent

4. inconsiderate

18. polite

5. dependent

19. noisy

6. kind

20. rude

7. nervous

8. stingy

9. optimistic

10. outgoing

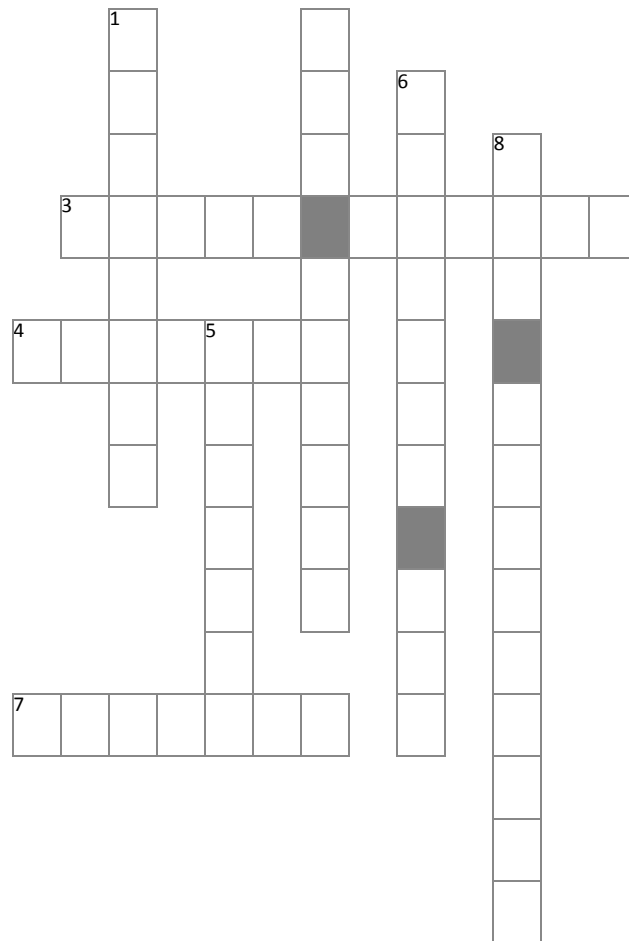
11. dishonest

8) *Заповніть таблицю відповідно до її змісту:*

Man-made damage	Damage caused by nature

9) *Подивіться на таблицю з літерами. Розгадайте кросворд*

Across:

- 3. It is the hottest and the lowest place in the USA.
- 4. Where is situated the Grand Canyon?
- 7. Redwood tree

Down:

- 1. The largest and the deepest lake of the Great Lakes is Lake ...
- 2. Nature made this place in form of horseshoe
- 5. The Niagara Falls are formed between Lake Erie and Lake ...
- 6. The place where beaches and lakes was covered by ice only 200 years ago.
- 8. The most famous geyser is called ...

10) *Здогадайтесь за описом про які частини Великої Британії йде мова:*

- 1. It has long comprised several distinct regions, each different in dialect, economy, religion, and disposition

2. While agriculture historically played an important part in the economy of it, its significance has declined greatly over recent decades.
3. It is traditionally divided into three topographic areas: the Highlands in the north, the Midland Valley (Central Lowlands), and the Southern Uplands.
4. It is bounded by the Dee estuary and Liverpool Bay to the north, the Irish Sea to the west, the Severn estuary and the Bristol Channel to the south, and England to the east.
5. It remains a small but open economy and accounts for about 5 percent of the United Kingdom's export revenue.
6. Five of the six historic counties—Antrim, Down, Armagh, Tyrone, and Londonderry—meet at the lake, and each has a highland region on the saucer's rim.
7. Southeast of Glen Mor are the Grampian Mountains (also shaped by glaciation), though there are intrusions such as the granitic masses of the Cairngorm Mountains.
8. In the 1990s the government redrew and renamed some regions and established government development agencies for each.
9. Other significant principal cities include Glasgow, Dundee, Aberdeen, and Perth, all centres for industry, transportation, and commerce.
10. It has higher proportions of employment in agriculture and forestry, manufacturing, and government, and it provides concomitantly fewer jobs in financial and business services.

До вправ другого типу відносимо мовні, групові, репродуктивні.

Мета: сформулювати граматичну компетентність. Інструкція:

1) Подивіться на подані питання та поставте слова в належному порядку згідно з граматичними правилами

1. How / in / World / the / your / was / and / country / First / /the / involved / Second / Wars?

2. What / to / in / dates / your / do / country / you / wars / give / those?

3. Does / Wars / the / similar / of / or / British / and / Second / experience / the / World / in / seem / First / different / experience / to / country / your / people's?

4. Were / First / members / War / or / any / involved / of / Second / your / in / family / the / World / directly?

5. Do / Second / you / who / the / know / World / anyone / War / remembers?

2) *Вставте правильні прийменники, де необхідно. Складіть свої речення:*

- 1) valley ____ two Californian mountains
- 2) ____ sea level
- 3) temperature ____ Death Valley can reach
- 4) to receive the name ____ the California Gold Rush
- 5) to be highly resilient ____ harsh weather and bad soils
- 6) to erupt ____ every 75 minutes
- 7) to last ____ 1-5 minutes

3) *Заповніть речення ідіомами зі словом «війна», ставлячи дієслова у відповідну форму.*

- a. to declare war against someone;
 - b. to make war (on someone or something);
 - c. a war of words;
 - d. to prepare for war;
 - e. councils of war;
 - f. to war with someone
 - g. to war over someone or something
1. The police violent street crime.
 2. The article describes the over acid rain.
 3. There is no point in the contract. He refuses the offer.
 4. A group of countries the aggressor.
 5. We knew that never fight.
 6. If you want peace, you must
 7. Please don't me!

4) *Прочитавши текст – виправте помилки:*

St Fagans is one of Europe's leading open-air museums and Wales's **more** popular heritage attraction and admission is free! Open **for** the public since 1 November 1948, the museum stands in the grounds of the magnificent St Fagans Castle and gardens, a late 16th-century manor house donated to the people of Wales **with** the Earl of Plymouth.

For 1948 over forty original buildings from different historical periods **has** been re-erected in the 100-acre parkland, among them houses, a farm, a school, a chapel and a splendid Workmen's Institute.

Traditional crafts and activities bring St Fagans **life**, in workshops where craftsmen still demonstrate their traditional skills. Visitors gain an insight into the rich heritage and culture **about** Wales, and the Welsh language can **been** heard in daily use amongst craftsmen and interpreters.

Through the year, St. Fagans comes to life - literally - as traditional festivals, music and dance events **is** celebrated. St Fagans explores all aspects of **what** people in Wales have lived, worked and spent **his** leisure time. Like generations of visitors, you will be inspired by its celebration of Welsh traditions and lifestyles.

Beautiful garden displays **surrounding** the Castle including an Italian Garden (laid out in 1902, restored in 2003) and thyme garden, while there **is** many features original to the site. Fish ponds, fountains, a mulberry grove, vinery and an exquisite rosery add depth and colour **for** the Museum's grounds.

До **другого блоку** відносимо *передмовленнєві, мовленнєві та реально-мовленнєві* вправи, що спрямовані на вдосконалення навичок грамотного самостійного складання діалогів, текстів, виступів і сприяли самоперевірці в оволодінні обдарованими учнями мовознавчих і мовленнєвих понять.

До **вправ першого типу** відносимо *передмовленнєві, групові, рецептивні, репродуктивні та продуктивні* вправи.

Мета: навчити діалогічному або монологічному мовленню на основі тематичних ситуацій. Інструкція:

1) Складіть діалог за поданим шаблоном:

Reception: - Hello. _____?

Guest: - Hello. I think I've got several problems in my room.

R: - Excuse me, sir. What's your room number, please?

G: - Oh, yes. It's _____.

R: - Right. _____?

G: - The thing is that _____.

R: - OK. I'm sorry, Mr. Peterson. Would you like me to _____?

G: - Well, I guess it would be better to _____?

R: - Please accept my sincere apologies for the inconvenience. I'll _____?

G: - I hope so. So _____?

R: - Let me see... Yes. We can _____?

G: - That sounds perfect. But please make sure _____.

R: - Sure, sir. I'll _____.

G: - Thanks for your help.

R: - _____

До вправ другого типу відносимо мовленнєві, групові, рецептивні, репродуктивні та продуктивні вправи.

Мета: навчити діалогічному мовленню на основі емоціогенних ситуацій. Інструкція:

1) Наведіть приклади різних емоцій, що продукують люди в різних ситуаціях і складіть з ними діалог.

2) Ви почули жахливу новину про наслідки коронавірусної інфекції у Сполучених Штатах і Україні. Які емоції обурюють Вас ?

3) Ваш дідусь розповів вам історію про долю свого товарища та його родини, яка загинула під час війни. Поділіться своїми враженнями про жахливий досвід людей впродовж війни.

До вправ третього типу відносимо реально-мовленнєві, групові вправи.

Мета: навчити діалогічному мовленню на основі раптово виникаючих обставин. Інструкція:

1) Уявіть, що ви пересічний британець і ви дізналися з масмедіа джерел, що принц зі своєю родиною переїхав до Канади. Опишіть свою реакцію на почуту новину.

2) Прокоментуйте трагічну подію з українським літаком, котрого збили в Ірані. Які емоції викликала у вас загибель людей?

3) Уявіть, що ви прилетіли в Нью Йорк 11 вересня під час теракту. Прокоментуйте які емоції пробудила ця трагічна подія у вас та в серцях американців?

4) Останім часом людям похилого віку вночі телефонують незнайомі молоді хлопці і просять про допомогу бо вони опинилися в поліції. Уявіть, що цей раз шахраї потрапили на ваш номер. Прокоментуйте свою розмову з шахраями.

До **третього блоку** відносимо мовленнєві інтегровані творчі вправи. Вони передбачали розвиток умінь рольового відтворення змісту освітнього курсу, пошуку додаткової інформації, умінь складати діалоги, готувати диспути, дискусії, спори, досліджувати те чи інше питання з метою його майбутнього захисту (проекти), а також націлені на вдосконалення навичок сприймати, усвідомлювати, аналізувати й відтворювати тексти різного культурологічного змісту.

Вони мали здебільшого дослідницький характер і передбачали залучення старшокласників до творчості через пошук, шляхом створення діалогів або полілогів за складною або проблемною ситуацією.

До *вправ першого типу* відносимо мовленнєві, групові, рецептивні, репродуктивні та продуктивні інтегровані вправи.

Мета: навчити спілкуванню. Інструкція:

1) Уявіть, що Ви – тур агент. Обговоріть зі своїм закордонним партнером закриті туристичні кордони на період літніх відпусток.

2) Уявіть собі, що ви репортер і вам треба спілкуватися з учнями в он лайн режимі, щоб визначити недоліки та переваги дистанційного навчання

на період карантину в країні, особливо у підготовці до ЗНО. Що цікавого Ви можете дізнатися?

До вправ другого типу відносимо мовленнєві, групові, аналітично-, трансформаційно-, презентаційно-інтегровані вправи.

Мета: навчити усному мовленню на основі додаткової інформації.

Інструкція:

1) Знайдіть в Інтернеті інформацію про пандемії, що охоплювали світ в різні часи та епохи. Обговоріть це у групі.

2) Обговоріть зі своїм другом всі переваги та недоліки навчання закордоном, використовуючи знайдену інформацію в Інтернеті.

3) Уявіть, що ваш друг приїхав з США і цікавиться дивами в Україні. Використовуючи додаткову інформацію з Інтернету складіть для нього цікавий тур по мальовничим містам нашої країни.

4) Уявіть, що ви працюєте на телебаченні в шоу-програмі “Країна говорить”. Запросіть до студії экс президентів України і запитайте в них що корисне кожен з них зробив для країни та народу?

До вправ третього типу відносимо мовленнєві, групові, інтерпретаційно-, прогнозовано-інтегровані вправи.

Мета: навчити усному мовленню. **Інструкція:**

1) Обговоріть у парах, групах недоліки та переваги життя в різних країнах за планом:

- умови життя;*
- медичний сервіс;*
- досягнення в різних сферах діяльності;*
- культура;*
- пенсійне забезпечення.*

2) Використовуючи соціальні відео-роліки «Just be a lady, they said»

«Just be a Man, they said» визначити провідні риси образу сучасної жінки та чоловіка, які були зумовлені вимогами високорозвинутого суспільства та поглядами сучасності на особистість як таку.

Послуговуючись цією інформацією, створіть схожий відео-ролік, враховуючи стрімкий розвиток сучасних технологій та їх вплив на образ чоловіка та жінки майбутнього.

Одне з основних завдань таких вправ – визначити рівень засвоєння учнями мовленнєвих понять. Це сприяло б активному сприйманню, глибокому розумінню й подальшому продукуванню усного мовлення.

Виконуючи такі вправи, обдаровані учні виявляють ерудованість, вміння формулювати задум майбутнього висловлювання, добирати мовні засоби та відтворювати їх, складати діалоги, монологи наводячи приклади, доказові аргументи, доходячи висновків.

Систему вправ розроблено відповідно до концепції методів навчання, в основу якої покладено репродуктивні й продуктивні засоби засвоєння знань та розвитку вмінь і навичок усного мовлення учнів з урахуванням психологічних особливостей їхньої обдарованості.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження ми дійшли таких висновків:

Організація навчального процесу обдарованих учнів із самого початку була скерована на досягнення учнями відповідного рівня комунікативних умінь, на їх гармонійний прогрес у різних видах мовленнєвої діяльності.

Вдосконалення граматичних навичок не виступало основною метою у контексті роботи, але при виконанні різних видів вправ зверталась увага на граматично правильну побудову речень, доречне використання видо-часових форм дієслів. Лексичні навички формувалися згідно програмним вимогам.

На уроці учням надавалась можливість самостійно вибирати форми роботи для виконання певних завдань. Використовувалися різні прийоми опитування учнів, аутентичні матеріали з мережі Інтернет, наочні матеріали.

Розроблені методичні основи організації навчання обдарованих учнів англійської мови враховують:

- психологічні особливості обдарованих дітей (високий рівень інтелекту, високий рівень продукування нових образів, фантазію, уяву, наявність спеціальних здібностей; певні персональні особливості, наполегливість, розвинену оперативну пам'ять, сформованість навичок логічного мислення, установку на творче виконання завдань);

- вікові особливості (збагачений досвід, свідоме відношення до навчання, специфічний стійкий інтерес до тієї або іншої науки, пізнавальних процесів (сприйняття, пам'ять, уява, а також увага), високий рівень узагальнення й абстрагування, з тенденцією до причинного пояснення явищ, уміння аргументувати судження, доводити істинність або хибність окремих положень, робити глибокі висновки й узагальнення, зв'язувати досліджуване в систему; критичність мислення).

При доборі вправ для навчання обдарованих учнів ураховувались:

- 1) культурологічна спрямованість текстів на формування комунікативно розвиненої та освіченої молоді;
- 2) тематично-змістова єдність;
- 3) психологічний фактор (розвиток уваги, пам'яті, мислення та інших психобіологічних процесів).

Розвиток комунікативних умінь і навичок обдарованих учнів був спрямований на вдосконалення мовленнєвої діяльності з урахуванням когнітивно-комунікативних умінь шляхом опрацювання текстів, аудіювання, виконання завдань з використанням лінгвістичних словників та Інтернету.

Так *репродуктивні* вправи сприяли розвитку вмінь користуватися усним мовленням, на основі здобутих знань учні вдосконалюють навички вести бесіду, виступати із власними висловлюваннями, самостійно шукати інформацію на запропоновану тему.

Репродуктивно-креативні вправи дали змогу самоперевірити оволодіння обдарованими учнями мовознавчих і мовленнєвих понять.

Використання *креативних* вправ розвинуло дослідницьку діяльність і передбачало залучення учнів до творчості через пошук, шляхом створення діалогів або полілогів за складною або проблемною ситуацією. При цьому учні виявляли певний рівень ерудованості, вміння сприймати різний матеріал, грамотно його опрацьовувати й складати діалоги, наводячи приклади, доказові аргументи, роблячи висновки.

Для перевірки засвоєння мовленнєвих понять обдарованим учням пропонувалися тестові завдання. Поєднання різних методів навчання: бесіди вчителя з учнями, спостереження обдарованих учнів над мовою та її аналіз, пошуковий та ін. сприяло оволодінню обдарованими учнями іншомовними навичками та вміннями.

Ситуативні завдання спрямовувалися на вдосконалення вмінь відтворювати матеріал, формулювати задум майбутнього висловлювання, планувати його. Складнішим виявилось конструювання діалогів дискусійного характеру, результатом якого є залучення обдарованих учнів до різноманітних ділових ігор, наукових дискусій. Впроваджувалися вправи та завдання інтерактивного характеру.

Запропоновані методичні основи організації навчання обдарованих учнів створюють усі умови для реалізації основних цілей навчання англійської

мови передбачені у загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти: учень є активним учасником навчального процесу, він самостійно планує та вирішує всі навчальні завдання, здатен оцінити отримані знання та застосовувати їх практично у мовленнєвому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О.Є. Теоретико-методологічні підходи до вивчення природи обдарованості / О.Є. Антонова // Педагогічний процес: теорія і практика: Зб. наук. праць. – К.: Вид-во „Міленіум”, 2006. – Вип. 1. – С. 7-17.
2. Асмолов А.Г. Психология личности / А.Г. Асмолов. – М.: МГУ, 1990. – 326 с.
3. Бабанский Ю.К. Интенсификация процесса обучения / Ю.К.Бабанский. – М. : Знание, 1987. – 80 с.
4. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф.С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 344 с.
5. Бігич О.Б. Теоретичні основи формування методичної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання: германські мови» / О.Б. Бігич.– К., 2005. – 41 с.
6. Богданова Д.К. Робота з обдарованими дітьми в умовах масової школи / Д.К. Богданова, Л.В. Гончаренко // Управління школою, – №14(62), травень 2004.
7. Бондар В. Дидактика / В.Бондар. – К. : Либідь, 2005. – 264 с.
8. Бугайов О. І. Диференціація навчання учнів у загальноосвітній школі: методичні рекомендації / О. І. Бугайов, Д. І. Дейкун – К., 1992. – С. 31.
9. Бугрій О. Формування інтелектуальних умінь школярів / О. Бугрій // Рідна школа. – 2001. – №9. – С.34-35.
10. Васильченко О.І. Психолого-педагогічні особливості обдарованих дітей / О.І. Васильченко //Педагогіка і психологія.-2007.-№4.
11. Варій М.Й. Психологія : навчальний посібник / М.Й.Варій. – К. : Центр учбової л - ри, 2007. – 288 с
12. Вєтохов О. М. Психологічні умови успішного формування знань, навичок і вмінь у процесі навчання іноземної мови / О.М. Вєтохов // Іноземні мови. – 2003. – №4. – С.132 - 143.
13. Витлин Ж.Л. Еволюція методів обучения иностранным языкам в XX веке / Ж.Л. Витлин // Иностр. яз. в шк. – 2001. – № 2. – С. 23-29.

14. Волощук І. Програми для обдарованих і талановитих школярів / І. Волощук, В. Шепотько. – Рідна школа. – №1(900), січень 2005. – С. 70-72.
15. Вольянська С. Є. Науково-педагогічна сутність організації профільного навчання у старшій ланці загальноосвітньої школи / С. Є. Вольянська // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи // Зб. наук. пр. – Харків : ХНПУ, 2005. – Вип. 23. – С. 13-19.
16. Воронцова Е. Обдарованість: діагностика та система роботи зі здібними дітьми / Е. Воронцова / газета Психолог, – №25-28, (липень) 2006. – С. 5.
17. Гальперин П.Я. Методы обучения и умственное развитие ребенка / П.Я. Гальперин. – М. : Моск. ун-т, 1985. – 45 с.
18. Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам: лингводидактика и методика : учеб. пособ. для вузов / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – [6-е изд., стереотип.]. – М. : Academia, 2009. – 336 с.
19. Український педагогічний словник / [авт.-уклад. Гончаренко С.У.]. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
20. Гурвич П.Б. Лексические умения, обуславливающие говорение на иностранном языке, и основные линии их развития / П.Б.Гурвич, Ю.А.Кудряшов // Общая методика обучения иностранным языкам : хрестоматия / [сост. А.А.Леонтьев]. – М. : Рус. яз., 1991. – С. 327–343.
21. Державний стандарт базової і повної середньої освіти / МОН України // Інозем. мови. – 2004. – № 1. – С. 3-9.
22. Доротюк В.І. Діагностика індивідуальних відмінностей учнів загальноосвітньої школи при комплектуванні профільних класів: автореферат дисертації канд..психол.наук: 19.00.07 / В.І. Доротюк; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2001. – 180с.
23. Заболотська О. О. Актуальні проблеми методики викладання англійської мови. / О. О. Заболотська // Педагогічні науки: [зб. наук. праць/ ред. Е.С.Барбіна та ін.]. – Вип. LVIII. – Част.2 – Херсон, ХДУ, 2011. – С. 122-127.

24. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. д-р пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
25. Зимняя И. А. Лингвопсихология речевой деятельности / И. А. Зимняя. – М.: МПСИ ; Воронеж : МОДЭК, 2001. – 432 с.
26. Казачінер О.С. Організація навчання обдарованих учнів / О.С. Казачінер // Англійська мова та література, – №2(156), січень 2007.
27. Карне М. Дифференцированный подход к составлению учебных программ /М. Карне, С. Линнемаейр, Ц. Дентон-Айд / Одаренные дети: Пер. с англ. М.: Прогресс, 1991. – С. 257-315.
28. Китайгородская Г. А. Интенсивное обучение иностранным языкам : теория и практика : моногр. / Г. А. Китайгородская. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Школа Китайгородской, 2009. – 280 с.
29. Коземко Е. Вплив окремих психологічних процесів на якість оволодіння учнями іншомовним мовленням / Е. Коземко // Рідна школа, – №10, 2007. – С.72-74.
30. Комісарова С. Робота з обдарованими дітьми / С. Комісарова, Д. Ведмеденко, М. Білогорна // газета Психолог, – 2006. – №25-28. – С. 57-81.
31. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – Київ : Педагогічна преса. – 2003. – № 24, грудень. – С. 3-16.
32. Коробка Л. М. Деякі спекти проявів обдарованості у дитячому віці / Л. М. Коробка // Обдарована дитина. – 2007. – № 7. – С. 56–59.
33. Красноголов В.О. Концептуальні моделі навчання обдарованих дітей / В.О. Красноголов // Обдарована дитина. – 1999. – № 1. – С. 15 - 19.
34. Крилова В. Проблеми формування навичок в навчанні іноземної мови / В. Крилова, Т. Гусак. // Рідна школа. – 2001. – №9. – С. 54-57.
35. Кузнецова Н. В. Специфіка діагностики обдарованості у дітей / Н. В. Кузнецова // Педагогічні науки, ХДУ : зб. наукових праць. – Херсон : ХДУ, 2011. – Випуск № 59. – С. 108– 111.

36. Кузнецова Н. В. Сучасний стан проблеми навчання обдарованих учнів / Н. В. Кузнецова // «Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського»: зб. наукових праць. – Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2012. – № 11-12 – С. 329 – 335.
37. Кульчицька О.І. Методика діагностики інтелектуальної обдарованості //Обдарована дитина, – №1, – 2007. – С. 39-41.
38. Кульчицька О.І. Обдарованість: природа і суть / О. І. Кульчицька // Обдарована дитина. – 2007. – № 1. – С. 17–24.
39. Кульчицька О.І. Соціальне середовище у розвитку обдарованості / О. І. Кульчицька // Обдарована дитина. – 2007. – № 1. – С. 25–31.
40. Курач Л. Ситуативні ролі – позитивний фактор розвитку діалогічного мовлення учнів початкових класів / Л. Курач, О. Прищепа // Початкова школа. – 2005. – № 10. – С. 30–33.
41. Лейтес Н. С. Возрастная одарённость школьников : [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / Н. С. Лейтес. – М. : Изд. центр „Академия”, 2001. – 320 с.
42. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики / А.А.Леонтьев. – М. : Смысл, 1999. – 287 с.
43. Лозанов Г. Суггестопедия при обучении иностранным языкам// Методы интенсивного обучения иностранным языкам / под ред. Т.Н. Ушаковой – М., 1973 – 328 с.
44. Любашина В.В. Формування діалогічних умінь у дітей старшого дошкільного віку в іграх за сюжетами художніх творів: автореф. дис. на здоб. вч. ступ. канд. пед. наук: спец.13.00.02 «теорія и методика навчання». / В.В.Любашина. – Одеса, 2006. – 20 с.
45. Мартинова Р.Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов : моногр. / Р.Ю. Мартинова – К.: Вища шк. – 2004. – 454 с.
46. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підруч. для студентів вищих навч. закл. / [О.Б. Бігич, С.В. Гапонова, Г.А.

- Гринюк та ін.]; керівн. автор. кол. С.Ю. Ніколаєва. – 2-е вид. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
47. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / за ред. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
48. Мильруд Р.П. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранным языкам / Р.П. Мильруд, И.Р. Максимова // Иностр. яз. в шк. – 2000. – № 4. – С. 9-15; № 5. – С. 17-22.
49. Моляко В.А. Проблема психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности / В.А. Моляко // Вопросы психологии. – 1994. – № 5. – С.86-95.
50. Мусячук С. М. Використання синергетичного підходу до формування творчої особистості / С. В. Цимбал, С. М. Мусячук // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2009. – Вип. 57. – С. 36-40.
51. Національна доктрина розвитку освіти у ХХІ столітті : Указ Президента України № 347/2002 від 17 квітня 2002 // Освіта. – 2002. – № 26. – С. 1-4.
52. Пассов Е.И. Концепция коммуникативного иноязычного образования. / Е.И. Пассов. – М.: Издательский центр «Златоуст», 2007. – 200с.
53. Полат Е. С. Метод проектов на уроках иностранного языка / Е. С. Полат // Иностр. яз. в шк. – 2000. – № 2. – С. 31-36
54. Програми для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови. Іноземні мови : 1–12 класи // Іноз.мови в навч.закл. – 2005. – № 5. – С. 6-33.
55. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 10-11 класи Іноземна мова. Рівень стандарту, Академічний рівень, Профільний рівень. Київ, – 2010.
56. Психологічна енциклопедія: А – Я / О.М.Степанов (авт.-упоряд.). – К.: Академвидав, 2006. – 424с. – (Серія Енциклопедія ерудита).

57. Руденко Ю.А. Мотивація як засіб формування умінь и навичок особистості / Ю.А. Руденко // Наука і освіта. – 2007. – №6-7. – С.136-139.
58. Сидоренко І. Обдарована дитина. Діагностика та супровід / І. Сидоренко, С. Панченко - К.: Шкільний світ, 2008. – 128 с.
59. Сухомлинський В.О. Вікіцитати [Електронний ресурс].
60. Склярєнко Н.К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок та вмінь / Н.К. Склярєнко // Інозем. мови. – 1999. – № 3. – С. 3-7
61. Тарнопольский О.Б. Методика обучения английскому языку для делового общения : учеб. пособие / О.Б.Тарнопольский, С.П. Кожушко. – К. : Ленвигт, 2004. – 192 с.
62. Федорова Н. Ф. Теоретичні основи педагогічного проектування для розвитку обдарованості дитини / Н. Ф. Федорова // Навчання і виховання обдарованої особистості: теорія і практика : зб. наук. пр. / АПН України, Ін-т обдар. дитини. – К., 2009. – Вип. 2. – С. 189–202.
63. Хоменко З.І. Психологічні особливості роботи вчителя з обдарованими дітьми / З.І. Хоменко // Обдарована дитина. – 2008. – №3. – С.26-29.
64. Щебланова, Е.И. Особенности когнитивного и мотивационного личностного развития одаренных старшеклассников / Е.И. Щебланова// Вопросы психологии. – 1999. – №6. – С.23-31.
65. Якиманская, И. С. Личностно ориентированная школа: критерии и процедуры анализа и оценки ее деятельности / И. С. Якиманская // Директор школы. – 2003. – № 6. – С. 45-54.
66. Янковчук М.М. Психологічна організація індивідуальної освіти та виховання обдарованих дітей / М.М. Янковчук // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – №3. – С. 63-66.
67. Baum S. Meeting the needs of gifted learning disabled students / S. Baum // J. Secondary Gifted Education. – 1994. – V. 5. N 1. – P. 16-19.

68. Beckwith D. Intercultural Communication in the Workplace / D. Beckwith // Master P. Responses to English for specific purposes. - San Jose State University. -1998. - P.98-102.
69. **Bricklin B. Bright child – poor grades: The psychology of underachievement / B.Bricklin, P.Bricklin. – New York: Delacorte Press. – 1967. – 173 p.**
70. Brown D. H. Principles of Language Learning and Teaching / Douglas H. Brown. – 3rd ed. – Prentice Hall. – 1993. – 352 p.
71. Brumfit, C.J. (1984 a). Communicative Methodology in Language Teaching: The Roles of Fluency and Accuracy, / C.J. Brumfit. – Cambridge, Cambridge University Press. – 1984 – P.78.
72. Clark B. Growing up gifted. / B. Clark. – Columbus OH: Charles E. Merrill. – 1979. – 54 p.
73. Harmer J. The Practice of English Language Teaching / J. Harmer. – Longman. – 2002. – 296 p.
74. Sternberg Conceptions of gift – Second Edition; / Sternberg, J. Robert & Davidson, E. Janet (ed.). – Cambridge University Press, Cambridge. – 2005. – P. 246-279